

Kościół wobec wyzwania feudalizmu

Cele katechetyczne – wymagania ogólne:

- przybliżenie problemów Kościoła w XI wieku oraz ukazanie reformy gregoriańskiej – odpowiedź na problemy;
- uświadomienie właściwych relacji, współdziałania między państwem a Kościołem oraz potrzeby autonomii.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe. Uczeń:

- na podstawie dotychczasowej wiedzy i wiadomości z lekcji omawia potrzebę zmian w Kościele w XI wieku;
- potrafi przedstawić przebieg i ukazuje skutki reformy gregoriańskiej oraz wyjaśnia związane z nią pojęcia;
- właściwie rozumie zagadnienie stosunku Kościoła do państwa;
- wymienia zobowiązania wynikające z przynależności do wspólnoty państwowej oraz kościelnej.

Pojęcia, postaci:

uniwersalizm religijny, reforma gregoriańska, ignorancja w sprawach wiary, symonia, spór o inwestyturę, teoria *dwóch mieczy* Innocentego III.

Wartości:

Jezus jest Panem i Zbawicielem, wymiar świętości obecny w życiu społecznym, autonomia porządku doczesnego, neutralność światopoglądowa państwa.

propozycja realizacji

1. Przypomnienie wiadomości z poprzedniej lekcji, ze szczególnym uwzględnieniem wzajemnej relacji Kościoła i państwa.
2. Omówienie przyczyn podjęcia działań reformatorskich w Kościele – uczniowie (lub wybrani spośród nich „eksperti”) przytaczają wiadomości z historii o stosunkach społecznych i politycznych w XI wieku, a nauczyciel poszerza je o wymiar religijny.

3. Zapis do zeszytu o przyczynach reformy Kościoła.
4. *Kamienie mozaikowe* – uczniowie podzieleni na grupy otrzymują zestaw karteczek *kamieni* z głównymi pojęciami związanymi z daną lekcją, np. feudalizm, inwestytura, reforma gregoriańska, symonia, konkordat wormacki itd. (można nadać kartkom nieregularne kształty). Bazując na lekturze tekstów z podręcznika, skopiowanego tekstu źródłowego z materiałów do wykorzystania z poradnika, ewentualnie słownika, encyklopedii itp. grupy mają ułożyć karteczki w „sensowny” związek i nakleić na papier (np. zagadnienia bezpośrednio związane ze sobą i wynikające z siebie umieścić obok). Dodatkowe związki i odniesienia można zaznaczyć jednakowymi kolorami lub połączyć ze sobą strzałkami *kamienie* oddalone od siebie.
5. Przedstawiciele grup wyjaśniają proponowane przez zespoły mozaiki, następuje porównanie i omówienie różnych możliwości ułożenia *kamieni*.
6. Zapis do zeszytu o skutkach reformy gregoriańskiej.
7. Zależnie od pozostałego czasu – dyskusja na temat relacji między państwem i Kościołem.

inna propozycja pracy na lekcji

Materiał przedstawiony w podręczniku jest trudny. Rozpoczyna się on od bardzo ważnej uwagi historiozoficznej: historia polityczna nie nadaje się do pełnego przedstawienia sensu ewangelizacji. Nauczyciel winien to zrozumieć, by w sposób przystępny i w odpowiednim momencie wyjaśnić to uczniom w trakcie lekcji. Następny fragment podręcznika dotyczy rozwoju idei na przestrzeni wieków. Uczniowie są skłonni do uczenia się wrywkowo, do segregowania pewnych treści w odrębnych *szuffadkach*. Otóż chodzi tu o rzecz bardzo istotną: racjonalne myślenie historyczne. Średniowieczna idea jedności, idea władcy jako pomazańca Bożego – nie wzięły się nie wiadomo skąd. Są one wynikiem ciągłego rozwoju myśli ludzkiej.

W prezentowaniu przyczyn przeprowadzenia reformy gregoriańskiej nauczyciel powinien wprost powiedzieć, że do Kościoła zakradło się wielkie zło. Tylko takie ujęcie potrafi skłonić uczniów do przemyślenia własnej odpowiedzialności za Kościół. Uczniowie winni zrozumieć, że te wszystkie opisane w podręczniku przyczyny mogą grozić również współczesnemu Kościołowi. W trakcie dyskusji zapewne pojawią się bardzo współczesne zarzuty. Nie należy ich ignorować ani tym bardziej ośmieszać. Tam, gdzie są słuszne, należy wspólnie się zastanawiać, jak odnawiać oblicze Kościoła, który powierzył nam Chrystus.

Z całą pewnością dojdzie też do dyskusji na temat Kościoła a polityka. Fundamentem, na którym można budować porozumienie, jest tekst przemówienia Jana Pawła II z roku 1991 z Lubaczowa. Nauczyciel religii może nawiązać do prześladowań, jakie były prowadzone pod pretekstem obrony państwa przed Kościołem. Uczniowie wierzący winni zrozumieć, że obrona praw ludzi wierzących w pierwszym rzędzie dotyczy ich samych.

Modlitwa: Ps 1.

*Szczęśliwy mąż,
który nie idzie za radą występnych,
nie wchodzi na drogę grzeszników
i nie siada w kole szyderców,
lecz ma upodobanie w Prawie Pana,
nad Jego Prawem rozmyśla dniem i nocą.
Jest on jak drzewo zasadzone nad płynącą wodą,
które wydaje owoc w swoim czasie,
a liście jego nie więdną:
co uczyni, pomyślnie wypada.
Nie tak występnicy, nie tak:
są oni jak plewa, którą wiatr rozmiata.
Toteż występnicy nie ostoją się na sądzie
ani grzesznicy – w zgromadzeniu sprawiedliwych,
bo Pan uznaje drogę sprawiedliwych,
a droga występnych zaginie.*

praca domowa

Pisemna odpowiedź na pytanie 1. z sekcji *zastanów się* z podręcznika ucznia oraz pytanie 3. z sekcji *praca domowa*.

Korelacja z innymi przedmiotami:

- ✓ język polski – krytyka ignorancji religijnej w literaturze;
- ✓ historia – reforma gregoriańska: przyczyny, przebieg, skutki, organizacja społeczeństwa feudalnego;
- ✓ wiedza o społeczeństwie – neutralność światopoglądowa państwa i miejsce wiary w życiu społecznym, gwarancje praw ludzi wierzących;
- ✓ godziny do dyspozycji wychowawcy – zakres prawa do manifestowania swoich przekonań światopoglądowych.

W reformie tej widoczna jest wyraźnie dążność do oderwania się Kościoła od systemu feudalnego, z którym związane były struktury kościelne, odziedziczone po czasach karolińskich. Sformułowana przez papieża Grzegorza VII doktryna o wyższości władzy papieskiej nad cesarską była frontalnym atakiem na feudalizację Kościoła. Od niepamiętnych czasów cesarze powierzali diecezje i klasztory ludziom sobie oddanym, realizując w ten sposób własne programy polityczne. Teraz zaś zakwestionowano to uprawnienie z całą bezwzględnością. Pozbawienie władców prawa do inwestytury świeckiej w odniesieniu do dygnitarzy duchownych obalało jedną z najsilniejszych podstaw ich władzy. Musiała się zatem rozpętać dramatyczna walka o inwestyturę. Był to konflikt dotyczący najbardziej żywotnych interesów Kościoła. Rozgrywał się na wszystkich szczeblach jego struktur organizacyjnych i zogniskował się ostatecznie w trwającej całe półwiecze walce papieżstwa z cesarstwem. W swym usiłowaniu oderwania Kościoła od systemu feudalnego reformatorzy XI wieku nawiązywali do tradycji ewangelicznej, a zarazem do tak bliskiej współczesnemu człowiekowi zasady rozdziału Kościoła od państwa. Rozróżnienie między inwestyturą świecką i duchowną, zaakceptowane przez konkordat wormacki 1122 roku, należy uznać za najdonioślejsze osiągnięcie epoki gregoriańskiej.

Postanowienia konkordatu wormackiego nie położyły kresu konfliktom papieżstwa z cesarstwem. Odnawiały się one w późniejszych stuleciach. Tradycyjne uznawanie za przyczynę tych walk wzrastającej władzy politycznej papieża ma swe źródło w niezrozumieniu doktrynalnej strony zagadnienia. Badania ostatnich dziesięcioleci wykazują, że na przykład Innocenty III, podkreślając ideę prymatu papieskiego, stał na stanowisku pełnej niezależności władzy świeckiej. Innocenty III uznawał dwie władze (*dwa miecze*), ale czuł się uprawniony do interweniowania w sprawy polityczne z racji grzechu, czyli w celu zaprowadzenia w królestwach porządku opartego na prawie Bożym.

Ks. Daniel Olszewski, *Średniowiecze*